

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 1 april 1924 kl. 10 f. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om upphävande av legostadgan.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 11, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Sjölander* hemställt, att riksdagen ville besluta, att legostadgan av den 23 november 1833 måtte upphävas.

Frågan om omarbetande eller upphävande helt eller delvis av 1833 års legostadga har upprepade gånger varit föremål för riksdagens prövning. Utskottet vill här nedan lämna en redogörelse för de i hithörande hänseenden framställda förslag, som kunna vara av intresse för prövning av nu föreliggande motion.

Historik.

Vid 1879 års riksdag väcktes i andra kammaren en motion, vari hemställdes om revision av legostadgan. Lagutskottet tillstyrkte med anledning härav riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära utarbetande av förslag till förändrade lagstadganden angående legoavtal. Till stöd härför återopade utskottet vad redan 1862—1863 års sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomiutskott anfört därom, att legostadgan genom förändringar i den allmänna åskådningen rörande förhållandet mellan husbönder och tjänstehjon samt genom tid efter annan vidtagna förändringar i stadgan hade förlorat det inre sammanhang och den självöverensstämmelse en lag borde äga. Stadganden, grundade på helt olika principer, funnes dåmera däri inrymda bredvid varandra. Ett sådant förhållande krävde ovillkorligen rättelse, därom ock förslag i en mängd motioner under årens lopp framstälts, men just emedan de principer, varpå stadgan vilade, vore stridande emot den dåtida uppfattningen angående förhållandet emellan husbönder och tjänstehjon, syntes partiella ändringar i stadgan vara mindre lämpliga, enär de alltid kvarlämnade något av det utdömda gamla. De framställda yrkandena om en fullständig omarbetning av legostadgan syntes därför utskottet fullt berättigade.

*Motion vid
1879 års
riksdag.*

Lagutskottets hemställan bifölls av första kammaren, men avslogs av andra kammaren, vadan motionen ej föranledde någon riksdagens åtgärd.

Bihang till riksdagens protokoll 1924. 9 saml. 2 avd. 8 häft. (Nr 11.) 676 24 1

*Motion vid
1883 års
riksdag.*

En vid 1883 års riksdag i andra kammaren väckt motion med hemställan om utarbetande av en ny legostadga vann ej någondera kammarens bifall.

*Motion vid
1896 års
riksdag.*

Vid 1896 års riksdag väcktes i andra kammaren en motion med hemställan, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och till riksdagen inkomma med förslag till förnyad legostadga, i syfte att ett friare avtal emellan husbönder och tjänare måtte kunna äga rum.

Lagutskottet avstyrkte motionen under uttalande av den farhågan, att vid en revision av legostadgan i dess helhet genom ändrade lagbestämmelser skulle bortfalla den ännu kvarlevande återstod av det patriarkaliska förhållande mellan husbonde och tjänstehjon, varå gällande legostadga vore grundad, och vilket förhållande utgjorde kärnpunkten i vår lagstiftning om tjänstehjonsavtal samt höjde detta avtal över ett vanligt arbetsavtal. En sådan synpunkt vore ock i stånd att, om man utginge från densamma vid bedömning inom tjänstehjonsavtalets gränser av ömsesidig rätt och skyldighet, i tillämpningen mildra mängden av legostadgans onekligen något föråldrade detaljbestämmelser och åstadkomma, att stadgan, ehuru stiftad för över sextio år sedan, ännu kunde verka till gagn.

Lagutskottets avstyrkande hemställan bifölls av båda kamrarna.

*Motion vid
1898 års
riksdag.*

Vid 1898 års riksdag väcktes i första kammaren en motion med förnyad hemställan om förslag till ny legostadga.

Med anledning av denna motion hemställde lagutskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för riksdagen av förslag till ny legostadga. Utskottet ansåge de rätt många föråldrade och för dåvarande förhållanden olämpliga bestämmelser, som funnes i stadgan, medföra ej obetydliga svårigheter samt vara jämväl i många fall av den beskaffenhet, att partiella förändringar därutinnan skulle föranleda rubbning av det inbördes sammanhang, som borde finnas mellan en lags samtliga stadganden. Utskottet ansåge emellertid, att vid en omarbetning av legostadgan huvudgrunderna för densamma kunde och borde lämnas orubbade eller i allt fall av en sådan varsamt beröras.

Lagutskottets hemställan bifölls av kamrarna, och en riksdagsskrivelse med begäran om utarbetande av ny legostadga kom sålunda detta år till stånd.

*Kommitté-
förslag
år 1900.*

Med anledning av nämnda riksdagsskrivelse tillsatte Kungl. Maj:t den 27 oktober 1899 en kommitté med uppdrag bl. a. att vidtaga en revision av legostadgan. Denna kommitté avgav den 31 oktober 1900 förslag till lag om tjänsteavtal mellan husbönder och tjänare, vilket förslag var avsett att träda i stället för legostadgan. Förslaget, som byggde å bibehållandet av legostadgans grundtanke om ett patriarkaliskt-etiskt förhållande mellan husbönder och tjänare samt inrymde en ganska vidsträckt befogenhet för kontrahenterna att bestämma rörande tjänsteavtalets innehåll, föranledde ej från Kungl. Maj:ts sida framläggande för riksdagen av något förslag i ämnet.

Vid 1908 års riksdag framlades emellertid motionsvis i andra kammaren nämnda kommittéförslag med några mindre ändringar i syfte att få detsamma upphöjt till lag.

*Motion vid
1908 års
riksdag.*

Lagutskottet avstyrkte motionen med erinran att Kungl. Maj:t den 18 oktober 1907 uppdragit åt en kommitté att undersöka möjligheten av en lagstiftning angående arbetsavtal och att i samband därmed avgiva förslag även till ändringar i gällande tjänstehjonsstadga. Då sålunda den fråga, som avsåges i motionen, ansetts böra göras till föremål för förnyad utredning samt de bestämmelser, vilka innefattades i omförmälda lagförslag, därvid givetvis komme under omprövning, hade utskottet, utan att ingå i prövning av förslaget, ansett sig böra hemställa, att det icke måtte till någon åtgärd föranleda.

Lagutskottets hemställan bifölls av riksdagens båda kamrar.

Den i lagutskottets utlåtande avsedda kommittén upplöstes emellertid den 12 september 1909 utan att dessförinnan hava kommit till definitiva beslut rörande innehållet i ett tilltänkt och i utkast uppsatt förslag till lag angående tjänsteavtal mellan husbönder och tjänare.

Vid 1910 års riksdag framlades proposition med förslag till bland annat lag om vissa arbetsavtal, vilket förslag avsåg att inbegripa även sådana arbetsavtal mellan jordbruksidkare och deras arbetare, som slutits i sådan form och på sådana villkor, att de ej föllo under legostadgan. I samband med propositionens framläggande uttalades av vederbörande departementschef, att det befunnits oundgängligt att tills vidare uppskjuta det slutliga utarbetandet av lagförslag rörande avtalsförhållandet mellan husbönder och nare.

*Proposition
om arbets-
avtalslag-
stiftning vid
1910 och 1911
års riksdagar.*

Sedan det i förenämnda proposition innefattade förslaget till avtalslagstiftning genom kamrarnas stridiga beslut förfallit, framlades vid följande eller 1911 års riksdag ånyo proposition i ämnet med förslag i hithörande hänseende av i huvudsak enahanda innehåll. I yttranden, som av Kungl. Maj:t inhämtats från organisationer av arbetsgivare och arbetare inom jordbruksnäringen samt hushållningssällskapen m. fl. myndigheter, hade från åtskilliga håll betonats, att legostadgan borde efter genomgången revision fortfarande utgöra den allmänna grundvalen för arbetsavtalen inom jordbruksnäringen. I flera av yttrandena hade ock framhållits önskvärdheten av att förslag till ny legostadga och till lagstiftning rörande de i propositionen avsedda mera tillfälliga arbetsavtalen inom jordbruksnäringen samtidigt måtte komma under prövning.

Till följd av kamrarnas skilda beslut i frågan föranledde ej heller denna proposition någon lagstiftning i ämnet.

Först vid 1918 års lagtima riksdag återkom frågan om legostadgans ersättande med ny lagstiftning å området. I en inom andra kammaren av herr Sjölander m. fl. då väckt motion hemställdes nämligen om en utredning rörande legostadgans avskaffande och ersättande med en efter tidsförhållan-

*Motion vid
1918 års lag-
tima riksdag.*

dena avpassad avtalsform jämväl för lantarbetarna samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Motionen föranledde en skrivelse till Kungl. Maj:t av den 11 maj 1918, däri riksdagen anhöll om utredning avseende legostadgans avskaffande och ersättande med en efter tidsförhållandena avpassad avtalsform samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill den sålunda påkallade utredningen kunde föranleda. I motiveringen till denna anhållan framhölls bland annat, att legostadgan såsom i många avseenden föråldrad och i saknad av inre sammanhang samt åtminstone i stora delar av landet icke i sin helhet tillämplig eller tillämplig borde avskaffas. Å jordbrukets område förefunnnes emellertid enligt riksdagens mening sådana förhållanden, att ur såväl arbetsgivarnas som arbetstagarnas synpunkt krävdes en särskild avtalsform, som skänkte behöflig stadga åt förhållandet dem emellan. Å ena sidan fordrades nämligen garanti för att arbetare, som bereddes anställning, kvarstannade i tjänst den avtalade tiden. Och å andra sidan vore det av ej mindre vikt, att den ifrågasatta avtalsformen tillförsäkrade arbetarna behöfligt skydd. Särskilt statkarlarna, som i regel bebodde av arbetsgivaren upplåtna bostäder, behövde erhålla säkerhet för att få kvarstanna i tjänsten och innehava bostaden, så länge de fullgjorde sina förpliktelser enligt avtalet. Med hänsyn särskilt till jordbrukets behov av längre avtalstid borde dock en eventuell ny avtalslagstiftning enligt riksdagens mening icke gälla anställning under så kort tid som en månad eller därunder.

I andra kammaren tillkom beslutet efter votering med 102 röster mot 82. Minoriteten röstade för en till vederbörande utskotts utlåtande fogad reservation, däri påyrkats, att den ifrågasatta skrivelsen skulle avse en utredning, syftande allenast till legostadgans avskaffande. I motiveringen till denna reservation hade anförts bland annat, att reglerandet av jordbrukets arbetsförhållanden borde likaväl som arbetsförhållandena inom andra områden överlämnas åt det fria avtalet (kollektivavtal), samt att en lagstiftning, som hölle arbetarna bundna vid en längre avtalstid, skulle beröva lantarbetarna ett verksamt kampmedel för ernående av en bättre ställning och förkväva det spirande organisationsarbetet ibland dem.

*Proposition
vid 1919 års
lagtima riksdag.*

Med anledning av förenämnda riksdagsskrivelse av den 11 maj 1918 framlade Kungl. Maj:t till 1919 års lagtima riksdag en proposition, däri föreslogs riksdagen att antaga en lag angående upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan för undanröjande av de mest stötande orättvisorna i densamma. Vid anmälan i statsrådet av berörda riksdagsskrivelse hade föredragande departementschefen anført, att frågan om en moderniserad lagstiftning såsom ersättning för legostadgan vore synnerligen omfattande och invecklad. Stadgan gällde dämera för huvudsakligen två sinsemellan olikartade områden, nämligen dels för arbete i jordbruket och dels för husligt arbete i stad och på landet. Rådande förhållanden kunde ej motivera i varje avseende gemensamma bestämmelser för dessa arbetsområden. Även inom jordbrukets område vore anställningsformerna olika för skilda grupper av jordbruksarbetare

och även i viss mån i olika delar av landet. Uppmärksammas borde ock, att på sina håll lantarbetarna vore organiserade och börjat genom sina organisationer sluta kollektiva avtal. Överhuvud syntes jordbruksarbetarnas avtalsfråga icke kunna lösas annat än i sammanhang med en kommande ny utredning av arbets- och avtalsförhållandena inom industrien. Med hänsyn till den avsevärda tid, som sålunda kunde väntas förflyta, innan lagstiftningsfrågan vore mogen för en definitiv lösning, hade departementschefen funnit sig böra medelst det förelagda lagförslaget tillmötesgå riksdagens uttalade önskan om en revision av legostadgan.

Andra lagutskottet, till vilket propositionen remitterades, tillstyrkte bifall till densamma. Utskottet framhöll emellertid, att i legostadgan innehölles jämväl andra stadganden, vilkas uteslutande syntes vara lika påkallade ur de av departementschefen angivna synpunkter som upphävandet av de i propositionen avsedda bestämmelserna. Utskottet ansåge sig därjämte böra uttala sin förvissning därom, att de partiella förbättringar, som lagförslaget innebure, icke skulle verka fördröjande på arbetet på den nya fullständiga lagstiftningen i ämnet.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen, varefter lag i ämnet utfärdades den 9 maj 1919.

Vid 1920 års riksdag väcktes inom andra kammaren trenne särskilda motioner, därav en av herr Sjölander, alla avseende legostadgans fullständiga upphävande.

*Motioner
vid 1920 års
riksdag.*

Över motionerna avgav andra lagutskottet utlåtande, däri utskottet bland annat anförde, att mot legostadgan i dess reviderade form ej de allvarliga anmärkningar, som ditills varit berättigade, kunde göras, men att utskottet givetvis ansåge, att legostadgan fortfarande i många avseenden vore otillfredsställande, varför den skyndsamt borde avskaffas. Samtidigt borde dock en ny avtalslag i dess ställe antagas. Den svårlösta frågan om reglerandet av arbets- och avtalsförhållandena inom industrien syntes enligt utskottets mening ingalunda behöva verka hindrande på utredningen angående legostadgans ersättande med bestämmelser, upptagande en efter tidsförhållandena avpassad avtalsform. Det kollektiva avtalet på jordbruksområdet torde däremot icke kunna regleras annat än i sammanhang med liknande avtal på andra arbetsområden. Under hänvisning till vad utskottet vid 1919 års lagtima riksdag framhållit därom, att i legostadgan innehölles även efter tillkomsten av 1919 års lag en del stadganden, som lämpligen borde upphävas, föreslog utskottet riksdagen att antaga en lag om upphävande av ytterligare ett flertal kvarvarande bestämmelser i legostadgan. Härjämte föreslog utskottet, riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast måtte för riksdagen framlägga förslag om avskaffande av legostadgan samt till en densamma ersättande, efter nutida förhållanden avpassad lagstiftning.

Reservation framställdes inom utskottet av sju av dess ledamöter med yrkande om legostadgans omedelbara upphävande.

Utskottets hemställan blev av riksdagens båda kamrar bifallen, av den första med 68 röster mot 31 och av den andra med 65 röster mot 51, därvid minoriteterna avgåvo sina röster för reservationen. I enlighet med detta riksdagens beslut blev skrivelse av ovan angivna lydelse den 12 juni 1920 avlåten till Kungl. Maj:t. Den av riksdagen antagna lagen promulgerades den 18 i samma månad.

Vid 1921 års riksdag väcktes ånyo inom båda kamrarna motioner, avseende legostadgans upphävande.

Andra lagutskottet, till vilket motionerna remitterades för förberedande behandling, hänvisade till sitt yttrande vid 1920 års riksdag under förklarande, att utskottet vidhölle sin däri angivna ståndpunkt. Utskottet hemställde därför, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Mot detta utlåtande anfördes av sex ledamöter i utskottet liknande reservation, som i ärendet avgivits vid 1920 års riksdag.

Utskottets hemställan blev emellertid godkänd av riksdagens båda kamrar, av den första utan votering och av den andra med 100 röster mot 68, vilka senare avgåvos för reservationen.

På grund av 1920 års ovannämnda riksdagsskrivelse tillkallade chefen för socialdepartementet enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 7 juli 1921 en sakkunnig person att inom departementet biträda med utredning angående frågorna om vidtagande av åtgärder, utöver vad som redan skett, till arbetsfredens bevarande samt om upphävande av legostadgan och dess ersättande med en efter nutida förhållanden avpassad lagstiftning.

Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 24 november 1922 är emellertid berörda utredningsarbete vilande alltsedan den 1 januari 1923; och skall detsamma därefter icke utan Kungl. Maj:ts särskilda medgivande upptagas.

Till stöd för det i nu föreliggande motion återupptagna yrkandet om legostadgans upphävande har av motionären anförts bl. a. följande: Under de senast förflutna fem åren hava lantarbetarna i stor utsträckning organiserat sig. Åtminstone inom de förnämsta jordbruksprovinserna i landet hava såsom följd härav kollektivavtal kommit till allt större användning och legostadgan i samma mån spelat ut sin roll. Den kollektiva avtalsformen möter numera förståelse även från arbetsgivarnas sida. Bestämmelserna i respektive kollektivavtal tillämpas i mycket stor utsträckning även av icke organiserade arbetsgivare och arbetare. Medan avtal enligt legostadgan i regel mycket litet respekteras, är förhållandet alldeles motsatt beträffande kollektiva avtal. I realiteten har legostadgan såmedelst kommit att förlora varje praktisk betydelse och är nu mera till skada än gagn.

Till belysning av, i vilken utsträckning kollektivavtal hos oss förefinnas å jordbruksområdet, må framhållas, att enligt Sveriges officiella statistik gällde vid 1923 års ingång å nämnda område 24 kollektivavtal, innefattande i anknytning till ett för åren 1922—1925 ingånget riksavtal med allmänna be-

*Motioner vid
1921 års
riksdag.*

*Sakkunnig
för utredning
av frågan om
upphävande
av lego-
stadgan m. m.*

*Motiveringen
i nu föreliggande
motion.*

*Antalet under
resp. kollektivavtal och
legostadgans
bestämmelser
hörande jord-
bruksarbetare.*

stämmelser särskilda lokalavtal med lönebestämmelser m. m. för ett år samt berörande inemot 1,000 arbetsgivare och 16,000 arbetare, fördelade å tolv av landets provinser — däribland främst Skåne, Uppland, Södermanland, Östergötland, Västmanland och Halland. För jämförelse med sistnämnda sifferuppgift anmärkes, att enligt en inom socialstyrelsen nyligen gjord beräkning de vid det svenska jordbruket sysselsatta lönearbetarna torde kunna uppskattas till omkring 400,000, däraf något mer än en fjärdedel torde vara anställd vid större lantegendomar (om minst 50 hektar åker). Nu nämnda antal omfattar emellertid såväl s. k. tjänare (tjänstefolk i arbetsgivares kost) och statare som ock daglönare (med avlöning i form av daglön, timlön eller ackordsbetalning) samt torpare. Antalet vid jordbruk sysselsatta tjänare beräknades vid 1910 års folkräkning till omkring 89,000, däraf 38,000 manliga och 51,000 kvinnliga, medan såsom statare vid samma folkräkning redovisades cirka 25,000 personer.

Rörande den omfattning, i vilken anställning enligt legostadgan numera förekommer bland s. k. tjänare och statare, föreligger i en inom socialstyrelsen nyligen slutförd specialundersökning angående löne- och arbetsförhållandena för olika arbetsgrupper inom det större jordbruket under tjänsteåren 1920—1922 följande uppgifter:

Tjänare och statare äro väl alltjämt, åtminstone i vissa landsdelar, i stor utsträckning lagstadda, varvid förhållandet mellan dem och arbetsgivaren regleras enligt 1833 års legostadga. Detta innebär bland annat, att arbetaren träder i tjänst hos arbetsgivaren genom att av denna mottaga städja eller handpenning, som rättsligen konstituerar tjänsteförhållande för helt tjänsteår, varvid den 24 oktober är laga flyttningsdag. Vid städslingen träffas ock överenskommelse om arbets- och lönevillkor under tjänsteåret. Emellertid blir det alltmera vanligt, att nämnda avlöningsformer icke förenas med anställning enligt legostadgan, vars bestämmelser nutidens lantarbetare äro obenägna att underkasta sig och söka få ersatta av friare, från industrien hämtade avtalsformer. Sålunda äger i många fall städsling icke rum, ehuru avtal (kollektivt eller personligt eller båda delarna) ingås för helt tjänsteår. Å somliga egendomar och i vissa trakter, särskilt i mellersta Sveriges bruks- och industridistrikt, äro motsvarande fasta arbetare anställda och avlönade per månad.

Ett särskilt intresse vid bedömandet av det genom förevarande motion väckta spørsmålet erbjuder lagstiftningen å förevarande område i Danmark och Finland.

*Lagstiftning
å området i
Danmark och
Finland.*

Den lag, som i *Danmark* motsvarade vår legostadga, nämligen »Tyende-loven» av den 10 mars 1854 har från och med 1922 års ingång ersatts av en den 6 maj 1921 promulgerad lag, benämnd »Lov om Retsforholdet mellem Husbond og Medhjælpere».

Beträffande *tjänare, som vid tjänsteavtalets ingående äro under 18 år*, innehåller lagens kap. 1 i huvudsak följande:

De i kapitlet givna bestämmelserna, från vilka ej genom överenskommelse får göras någon avvikelse till nackdel för tjänaren, gälla med få undantag icke beträffande avtal, som ingåtts för kortare tid än en månad.

De allmänna flyttningsstiderna för anställning å halvår eller å längre tid

äro den 1 maj och den 1 november. Anställningstidens längd bestämmes genom parternas överenskommelse, dock att anställning ej kan träffas för längre tid än ett år. Anställning, som träffas för längre tid än en månad, upphör vid den avtalade tidens utgång, så vitt överenskommelse om anställningens fortsättande ej mellankommer. Anställning för en månad fortsättes tills uppsägning från endera sidan sker, därvid efter senast den 15 i en månad skedd uppsägning anställningen upphör den 1 i påföljande månad. I saknad av upplysning om den tid, för vilken ett tjänsteavtal träffats, anses detsamma ingånget i stad för en månad och å landet för tiden till den första allmänna flyttningdag, som infaller efter en månad från anställningens början.

Tjänares bostadsrum skola vara ljusa, luftiga och försedda med fönster, som lätt kunna öppnas. Rum för en person skall hava en rymd av minst 16 kubikmeter och för två personer av minst 25 kubikmeter. Ett rum får ej användas till soyplats för flera än två personer. Beträffande byggnader, som äro uppförda före lagens ikraftträdande, gälla emellertid dessa bestämmelser ej förrän efter tre år från nämnda tid med möjlighet dock till än ytterligare uppskov med bestämmelsernas tillämpning efter tillstånd av kommunal myndighet. Till bostadsrum i stallbyggnad får ej finnas ingång direkt från stall.

Varje tjänare skall hava egen bädd. Bostaden skall vidare vara försedd med bord, tvättanordning och stol för däri inrymd tjänare, vilken minst en gång i månaden skall erhålla rena lakan och en gång i veckan ren handduk.

Vintertid skall tjänare beredas tillgång till ett vederbörligen uppvärmt rum för vistelse under fritid.

Vid kortare anställningstid än ett halvt år äger tjänare rätt till utfäende av intjänt lön vid utgången av varje månad. Vid längre anställningstid åter äger tjänare rätt till utfäende av den första månadslönen efter tre månaders tjänst, den andra efter fyra månaders tjänst o. s. v., så att intill tjänstetidens upphörande städse två månaders lön är inestående.

Om annat ej överenskommit, anses $\frac{2}{3}$ av en årslön belöpa å sommarhalvåret och $\frac{2}{3}$ av lönen för sommarhalvår avse dess sista tre månader.

Husbonde är skyldig att hava tjänares lösegendom försäkrad mot eldskada för ett belopp intill 500 kronor.

Husbonde är vidare pliktig att under tjänares sjukdom draga försorg om hans vård. Då tjänare iråkar sjukdom, som ej är att tillskriva vare sig husbondens eller tjänarens förvållande, har tjänaren, så länge tjänsteavtalet fortvarar, rätt till avtalad lön samt till logi och kost, respektive kostpenningar, men har tjänaren att själv bekosta läkar- och sjukvård. Om sjukdomen varat över en månad, kan vardera parten uppsäga avtalet att upphöra efter 14 dagar.

Tjänare äger rätt att åtnjuta frihet från arbete vid halvårstjänst under tre och vid årstjänst under sex söckendagar.

I kapitlet inrymmas vidare bestämmelser om skyldighet för tjänare att under vissa förutsättningar utföra även annat än åtaget arbete, om reglering av nattligt arbete och hänsynstagande till skol- och annan undervisning för tjänare, om förhållandena vid husbondes flyttning till annan ort eller iråkande av konkurs eller dödsfall, om de omständigheter, som medgiva rätt för endera parten att vägra ett träffat tjänsteavtals trädande i kraft, samt om de förhållanden, under vilka parterna var för sig äga rätt att häva en redan påbörjad anställning.

Såsom påföljd för underlåten inställelse i tjänst eller lämnande av tjänst utan giltig anledning föreskrives skyldighet för tjänare att gälda husbonde hälften av den överenskomna lönen och såsom påföljd för husbondes av-

visande av tjänare eller sådans skiljande från tjänst utan giltig orsak föreskrives skyldighet för husbonde att gälda tjänare den överenskomna kontanta lönen för tjänstetiden jämte kostpenningar för samma tid, dock icke över åtta veckor.

Beträffande *tjänare över 18 år* föreskrives åter i lagens kap. 2, att rättsförhållandet emellan husbonde och sådan tjänare är beroende av parternas avtal, dock att, i den mån parterna icke överenskommit om avvikelser från de i kap. 1 givna bestämmelser, dessa skola äga tillämpning även å dylik tjänare. Det är emellertid tillika förbjudet för parterna att träffa överenskommelse, varigenom vissa i kap. 1 angående bostadsrum och förhållandena vid tjänares sjukdom givna bestämmelser frångås.

I lagens kap. 3 föreskrives slutligen, att i varje landskommun skall tillsättas *en förlikningskommission*, vilken skall hava att handlägga alla tvistigheter, som äro avhängiga av rättsförhållandet emellan husbönder och tjänare. Uppnås ej inför kommissionen förlikning, kan saken fullföljas vid domstol.

I *Finland* har den 1 juni 1922 utfärdats en lag om arbetsavtal, genom vilken upphävt den dittills gällande legostadgan av den 30 januari 1865. Nämnda stadga, som ursprungligen avsett att reglera arbetsavtalsförhållandena inom jordbruket och hemhushållningen, hade efter hand kommit att äga tillämpning endast å en del av arbetsavtalen inom nämnda områden, medan återstoden av dithörande avtal vore i avsaknad av reglering.

Den omnämnda lagen om arbetsavtal gäller alla arbetsområden och inskränker sig fördenskull till meddelande av allenast allmänna bestämmelser, medan den lämnar den detaljerade regleringen åt blivande speciallagar. Av de i lagen inrymda bestämmelserna hava några avseende särskilt å arbetsavtal inom hemhushållningen, respektive jordbruket. Sålunda föreskrives, att om arbetsavtal avser till jordbruket hörande eller i omedelbart samband därmed stående arbete samt arbetaren antingen har rum och kost hos arbetsgivaren eller ock åtnjuter såsom löneförmåner bostad och andra naturaförmåner, anses avtalet, därest angående arbetstiden icke är särskilt överenskommet eller av omständigheterna tydligen framgår, att vederbörande annat avsett, såsom ingånget till den 1 påföljande november, räknat från dagen för arbetets början.

Innan utskottet övergår att yttra sig över den i motionen innefattade hemställan, att riksdagen nu måtte besluta om legostadgans upphävande, må förutskickas en kortfattad redogörelse för det huvudsakliga innehållet i de ännu kvarstående bestämmelserna i stadgan.

*Redogörelse
för de kvar-
stående be-
stämmelserna
i legostadgan.*

Enligt densamma fordras för dess tillämplighet å ett tjänsteavtal, att, efter det uppgörelse om tjänstevillkoren skett, husbonden såsom bekräftelse därå giver tjänaren en städjepening. Person i annans tjänst skall enligt stadgan vid städsel avlämna orlovssedel från sin dåvarande husbonde såsom bevis för att han blivit ledig att antaga ny tjänst. Städjepennings emottagande betraktas emellertid allmänt såsom det för tjänsteförpliktelsernas inträdande avgörande momentet.

I stadgan innehållas detaljerade föreskrifter angående innehållet i orlovssedel, städjebevis och avskedsbetyg ävensom om den rätt, som tillkommer

tjänare, därest dylika bevis förvägras honom, eller om han är missnöjd med innehålllet i orlovssedel eller avskedsbetyg.

Flyttningsdag är enligt stadgan den 24 oktober samt i Stockholm även den 24 april. Enligt praxis tillämpas emellertid stadgan även annorstädes än i Stockholm a årsavtal från den 24 april, varemot avtal utlöpande a annan än de nu nämnda tiderna ej anses falla under stadgan.

Sker ej uppsägning från någondera sidan i laga tid (mellan omkring två och tre månader före respektive flyttningsdag), fortfar avtalet mot lika städja och lön till nästa flyttningsdag.

Bland de *förpliktelser, som enligt stadgans kvarvarande bestämmelser åligga tjänare*, märkas följande: I saknad av annan överenskommelse har tjänare att inställa sig i tjänst a landet sist a 7:e dagen och i stad sist a 4:e dagen efter flyttningsdag. Han är pliktig att tjäna ut hela tjänstetiden samt där- under utföra vad skäligen arbetet husbonden honom föresätter utan rätt att till någon del utfå lönen förr än vid tjänstetidens slut och sedan han gjort reda för sig. Brister något av vad tjänare under sin tjänstetid om händer haft eller har tjänare något av husbondens egendom av vardslöshet förfarit, har husbonde rätt att kvarhålla tjänares tillhörighet till dess husbonden blivit förnöjd. Har husbonde på egen kostnad låtit lära tjänstehjon hantverk, skriv- eller räknekonst e. d., må ej tjänare skiljas vid husbonde, förr än denne skäligen förnöjts, där han så fordrar. Försummar tjänare utan laga förfall att inställa sig i tjänsten eller avviker han ur densamma före tjänstetidens utgång eller innan han gjort redo för sig, är han pliktig att ersätta därav föranledd skada. Om husbonde sätter annan i sitt ställe, tillkommer denne från tjänarens sida samma hörsamhet, som husbonden själv äger fordra. I händelse husbonde dör, är tjänare, om arvingarna det fordra, pliktig att tjäna ut den bestämda tjänstetiden, men äger rätt, i händelse han avskedas, till åtnjutande av lön och kostpenningar till nästa flyttningsdag, om tjänaren ej förskaffat sig annan tjänst dessförinnan eller honom anvisats sådan tjänst, varmed han finner sig belåten. Avstår husbonde fast egendom till borgenärers förnöjande eller skiljes han eljest från sådan egendom och därför ej vidare behöver en tjänare, är denne, i händelse den nye ägaren vill behålla honom i tjänsten, pliktig att kvarstanna däri på de villkor, som överenskommits med den förra husbonden.

I fråga om *husbondes skyldigheter gent emot tjänare* föreskrives i stadgan bl. a. följande: Tjänares flyttning till tjänst skall husbonden ombesörja och bekosta. Likaså skall husbonde ansvara för tjänares personella kronoutskylder, dock med rätt till avdrag därför a lönen, i den mån ej annat överenskommits. Husbonde åligger vidare att förse tjänare med försvarligt underhåll och tjänligt husrum. Sjuknar tjänare, bör husbonde låta vårda och sköta honom med rätt dock att, om han vill, a lönen avräkna vad han till läkare eller läkemedel utgivit. Husbonde må ej förskjuta tjänare, som oavbrutet hos honom troget och väl tjänat från sitt 30:e år till dess att på grund av hans ålder ingen vidare kan vara belåten med hans tjänst, utan har husbonden att draga försorg om att sådan tjänare till sin död har skälig utkomst och skötsel mot det arbete, han förmar uträtta.

Slutligen innehåller stadgan bestämmelse att, i händelse tjänare är försumlig, gensträvig eller i sin levnad oordentlig utan att låta sig med godo rättas eller ock otrogen eller till åtagen tjänst oskicklig, husbonden äger skilja en sådan tjänare ifrån sig. Kan ej överenskommelse träffas, må husbonde i tvänne gode mäns närvaro tillsäga tjänaren att träda ur tjänsten, men vägrar tjänaren att efterkomma en dylik tillsägelse eller vill ej husbonde tillkalla gode män, har husbonde att anmäla förhållandet hos vederbörande polismyndighet, som äger att vräka tjänaren ur tjänsten, denne dock obetaget att

sedan utföra sin rätt vid domstol. Vröker husbonde tjänare ur tjänst annorlunda än sålunda sagts eller finnes tjänare vara från tjänsten skild utan laga skäl, är husbonde pliktig att till tjänaren utgiva vad denne i lön eller andra förmåner äger att fordra för legotiden så ock nödigt underhåll för samma tid eller, där tjänaren därunder antager annan tjänst, för den del av samma tid, varunder tjänaren saknat sådan tjänst.

Av den ovan lämnade redogörelsen framgår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t såväl den 11 maj 1918 som den 12 juni 1920 uttalat sig för att legostadgan, såsom i många avseenden otillfredsställande och ej tillämpbar, måtte avskaffas. Skilda meningar hava emellertid yppats, huruvida i samband med stadgans avskaffande borde sörjas för tillkomsten i dess ställe av för nutida förhållanden — särskilt för arbete å jordbruksområdet — avpassade avtalsbestämmelser eller avskaffandet av stadgan borde ske oberoende därav. Medan i båda de förenämnda riksdagsskrivelserna uttalats anslutning till den förra meningen, bygger åter den föreliggande motionen liksom de vid 1921 års riksdag i ämnet väckta motionerna å den senare uppfattningen.

Till stöd för denna kan anföras, att, enligt vad av vunna upplysningar synes framgå, legostadgan för stora delar av landet alltmärka kommit ur tillämpning. Anledningen härtill är att söka *dels* däri, att kollektiva avtal, utan tillitande tillika av stadsselförfarande, numera inom jordbruksområdet kommit till större användning än förut, samt att i län, där dylika avtal förekomma, desamma till större eller mindre del tillämpas jämväl å avtal på förevarande område emellan till respektive organisationer ej anslutna personer, och *dels* däri, att anställningar överhuvud såväl inom jordbruket som ock i husligt arbete i stad och på landet allt oftare tillkomma utan iakttagande av de former legostadgan föreskriver. Även i fall, där nämnda former vid avtalets ingående iakttagits, torde stadgans kvarvarande bestämmelser, såsom i många avseenden föråldrade, endast till en del efterföljas.

Ehuru vägande skäl ur de av riksdagen förut angivna synpunkter alltjämt synas tala för tillkomsten av nya i lag reglerade avtalsbestämmelser å ifrågasvarande område, torde dock tvivel kunna råda, huruvida tillräcklig grund numera förefinnes för den av riksdagen tidigare intagna ståndpunkten att göra legostadgans upphävande direkt beroende av genomförandet i dess ställe av en dylik lagstiftning. Utsikterna att inom en beräknelig framtid få till stånd en sådan lagstiftning, till vilken förarbeten ej påbegynts, synas ej vara stora. Oförnekligt torde även vara, att vissa av de ännu kvarvarande bestämmelserna i legostadgan, särskilt stadgandet om husbondes rätt att, om han så vill, till tjänstetidens slut få innehålla hela den överenskomna lönen, präglas av en påtaglig obillighet emot vederbörande tjänare. Kravet å stadgans snara upphävande torde ock uppbäras av en allt starkare opinion bland arbetstagarna å området, särskilt från lantarbetarnas sida.

Innan ståndpunkt toges till det genom förevarande motion ånyo framförda kravet å stadgans omedelbara upphävande oberoende av tillkomsten av nya, densamma ersättande bestämmelser, synes emellertid önskligt att få närmare utrönt, dels i vilken utsträckning inom landet stadgan alltjämt

Utskottets
yttrande.

tillämpas och dels i vad mån, där så ej är fallet, olägenheter för respektive kontrahenter mött genom att densamma, såsom ersatt av avtal i annan ordning, bragts ur tillämpning.

Ett ytterligare skäl för att ej nu på grund av motionen omedelbart skrida till upphävande av legostadgan ligger i det samband, som förefinnes emellan samma stadga och andra lagbestämmelser. Sålunda föreskrives exempelvis i fattigvårdslagens 4 §, att, där på grund av särskild författning husbonde eller annan arbetsgivare har att lämna underhåll och vård åt tjänare eller arbetare, det åligger honom att gentemot det allmänna ansvara för att detta fullgöres så, att tjänare och arbetare ej falla fattigvården till last. Ett upphävande av legostadgan har således till följd, att husbonde befrias från den honom i detta hänseende hittills påvilande skyldigheten.

Härtill kommer, att för upphävande av legostadgan synas vissa övergångsbestämmelser, syftande till reglerande av de vid tiden för stadgans upphävande löpande tjänsteavtal, vara erforderliga.

Med hänsyn till att frågan om legostadgans upphävande i de av riksdagen förut i ämnet till Kungl. Maj:t avlåtna skrivelserna gjorts direkt beroende av ävägbringande i dess ställe av nya lagbestämmelser å området, synes utskottet i anslutning till vad ovan anförts, att giltiga skäl förefinnas till avlåtande av en förnyad skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t, däri med hemställan om utredning i ovan av utskottet angivna hänseenden påkallas framläggande för riksdagen av de förslag, syftande till legostadgans upphävande, vartill utredningen kan giva anledning.

Med stöd av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen med anledning av förevarande motion ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast måtte, efter förebragt utredning i ovan av utskottet angivna hänseenden, för riksdagen framlägga de förslag, syftande till upphävande av legostadgan, vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 28 mars 1924.

På andra lagutskottets vägnar:

BROR PETRÉN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:
 från första kammaren: herrar *Bror Petrén*, *Linder**, greve *Spens*, *Tjällgren*,
Sigfrid Hansson, *Thorberg*, *Martin Svensson** och *von Stockenström*;
 från andra kammaren: herrar *Magnusson i Kalmar**, *Öberg**, *Hagman*, *Karlsson i Gasabäck*, *Nilsson i Vibberbo*, *Svensson i Skönsberg*, *Sundling* och *Olovson i Västerås*.

Reservation

av herrar *Linder, Sigfrid Hansson, Thorberg, Magnusson* i Kalmar, *Hagman, Svensson* i Skönsberg och *Olovson* i Västerås, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte besluta att för sin del antaga följande

Lag

**angående upphävande av legostadgan för husbönder och tjänstehjon
den 23 november 1833.**

Härigenom förordnas, att legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833 skall upphöra att gälla den 24 oktober 1924; dock att i fråga om avtal, som enligt legostadgan slutits före nyssnämnda dag, bestämmelserna i stadgan fortfarande skola äga tillämpning. — Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till stadgande, som genom denna lag blivit upphävt, vare hänvisningen förfallen.
